

Hvordan skape en bedre hverdag for barn og unge med utviklingsforstyrrelse?

Tromsø
19.04.17

Introduksjon

- Kursrekke
- Barnehabiliteringen
- Praktisk:
  - toaletter
  - pause
  - lunsj (alternativer til de som trenger det)
  - kursbevis

Påmeldte

- Antall: 73
  - 27 foresatte
  - 17 fra grunnskole
  - 13 fra barnehage
  - 10 fra bolig og avlastning
  - 4 fra videregående skole
  - 2 annet

Kommuner

- Tromsø 39
- Tranøy 5
- Karlsøy 4
- Målselv 4
- Hammerfest 4
- Vågan 3
- Skjervøy 2
- Sørreisa 2
- Harstad 2
- Narvik 2
- Loppa 2
- Ballangen 2
- Ibestad 1
- Kvæfjord 1

Program i dag

- Diagnoser – autisme, utviklingshemming, ADHD
- Stress
- Rettigheter og samarbeidspartnere
- Organisering og samarbeid
- Holdninger og struktur
- Systematisk målrettet arbeid

Program i morgen

- Motivasjon
- Atferdsavtaler
- Søvnvansker
- Aktivitets- og dagsplaner
- Spisevansker
- Planlegging av overganger
- Oppsummering og diskusjon

Diagnoser

UNIVERSITETSSYKEHUSET NORD-NORGE
DAVVI-NORGGA UNIVERSITEHTABUOHCCVISSU

HELSE NORD

Diagnostiske kriterier for gjennomgripende utviklingsforstyrrelser

- En gruppe lidelser karakterisert ved
  1. **kvalitative forstyrrelser** i sosialt samspill og
  2. kommunikasjonsmønstre
  3. samt ved et begrenset, stereotypt og repetitivt atferdsmønster.
- Forstyrrelsene er **gjennomgripende** og preger individets utfoldelse i alle situasjoner, og kan ikke forklares med forsinket mental utvikling (**IQ**).

A - Vansker med kommunikasjon

- Forsinket eller manglende utvikling av **talespråk**
- Manglende forståelse og bruk av **gester**
- Manglende ferdigheter i forhold til bruk og **forståelse** av **språk**
- **Ekkolalia** og annen **repeterende** bruk av språk
- Vansker med å forstå **abstrakte begrep** knyttet til fremtid, emosjoner, humor

B - Sosiale vansker

- Vansker med å etablere **sosiale relasjoner** til barn på egen alder
- Vansker med å forstå hva et **vennskap** er
- Vansker med å forstå og reagere adekvat på andres **følelseruttrykk**
- Vansker med å **dele** følelser og opplevelser med andre
- Vansker med å forstå hva som **forventes** i sosiale sammenhenger

- Markant svikt i evne til å delta i gjensidige sosiale samhandlinger noe som resulterer i ekstrem egosentrisme
- Kvalitativ svikt i bruk av blikkontakt
- Mange barn viser ikke forventings atferd når de blir løftet opp.
- Bruker mennesker som om de er ”tekniske verktøy”
- Vil ofte ikke komme til nærpersioner for å få hjelp eller for å dele positive opplevelser
- Mangler ofte evne til sosial imitasjon.

C - Begrenset, stereotyp og repeterende atferd

- Lage **systemer** (f.eks. sette på rekke) med lekene, eller være opptatt av detaljer ved lekene fremfor å leke med dem
- Stereotype **bevegelser** (mannerismer): vugging, viftig, komplekse bevegelser med hele kroppen
- Samle på **faktakunnskap**
- **Samle** på ting
- Misliker **forandringer** og overganger

Hva er Autisme (ASD)

Autismespekteret

- F84.0 Barneautisme
- F84.1 Atypisk autisme
- F84.5 Asperger syndrom

DSM-V

- Autisme er endret fra DSM-IV til DSM-V
- Nye diagnoser i DSM-V
  - Autism spectrum disorder
  - Social communication disorder
- Asperger syndrom / atypisk autisme er fjernet som diagnoser
- Antakelig kommer nye ICD-11 å følge samme oppdelingen

Annen vanlig atferd som ikke inngår i de diagnostiske kriteriene

- Uvanlige reaksjoner på sensoriske stimuli
- Uvanlig aktivitetsnivå
- Uvanlige spisevaner
- Uvanlig søvnmønster
- Aggresjon
- Selvskading
- Tics

Kjønnsforskjeller i symptom-bilde

- Kjønnsratio er 3-4:1 (gutt:jente)
- Enkelte forskere mener jenter som tilhører den høytfungerende delen av autismespekteret viser mildere symptomer enn guttene (En del av disse vil ikke komme innenfor diagnosekriteriet).

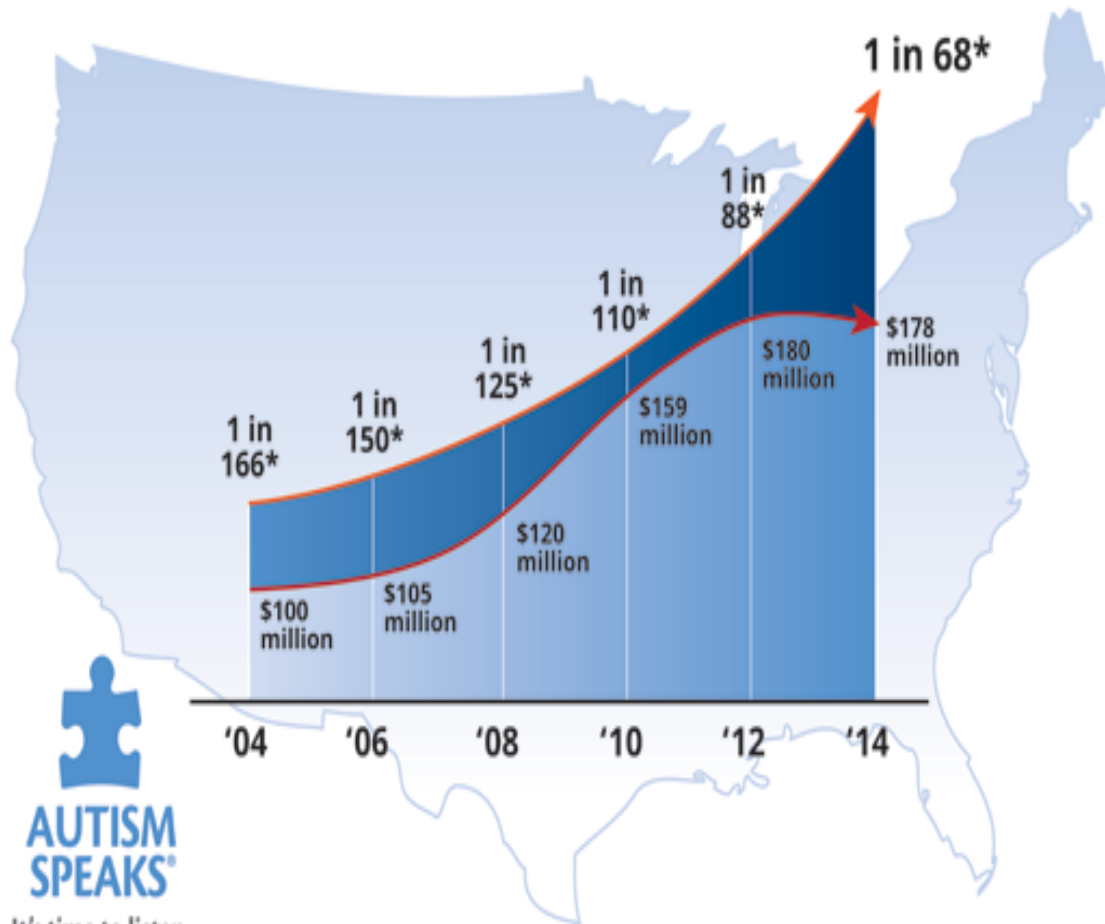
Oppsummering autisme

- Autisme vises som oftest allerede i første leveår.
- Diagnosen kan stilles med stor sikkerhet fra 24 mnd alder.
- Evne til ”felles oppmerksomhet”, peking, blikkontakt, respons på navn, og vise fram leker o.l er de beste indikatorene på autisme hos små barn.

Autism on the Rise

Estimated Autism Prevalence and NIH Funding for Autism Research

AUTISM SPEAKS

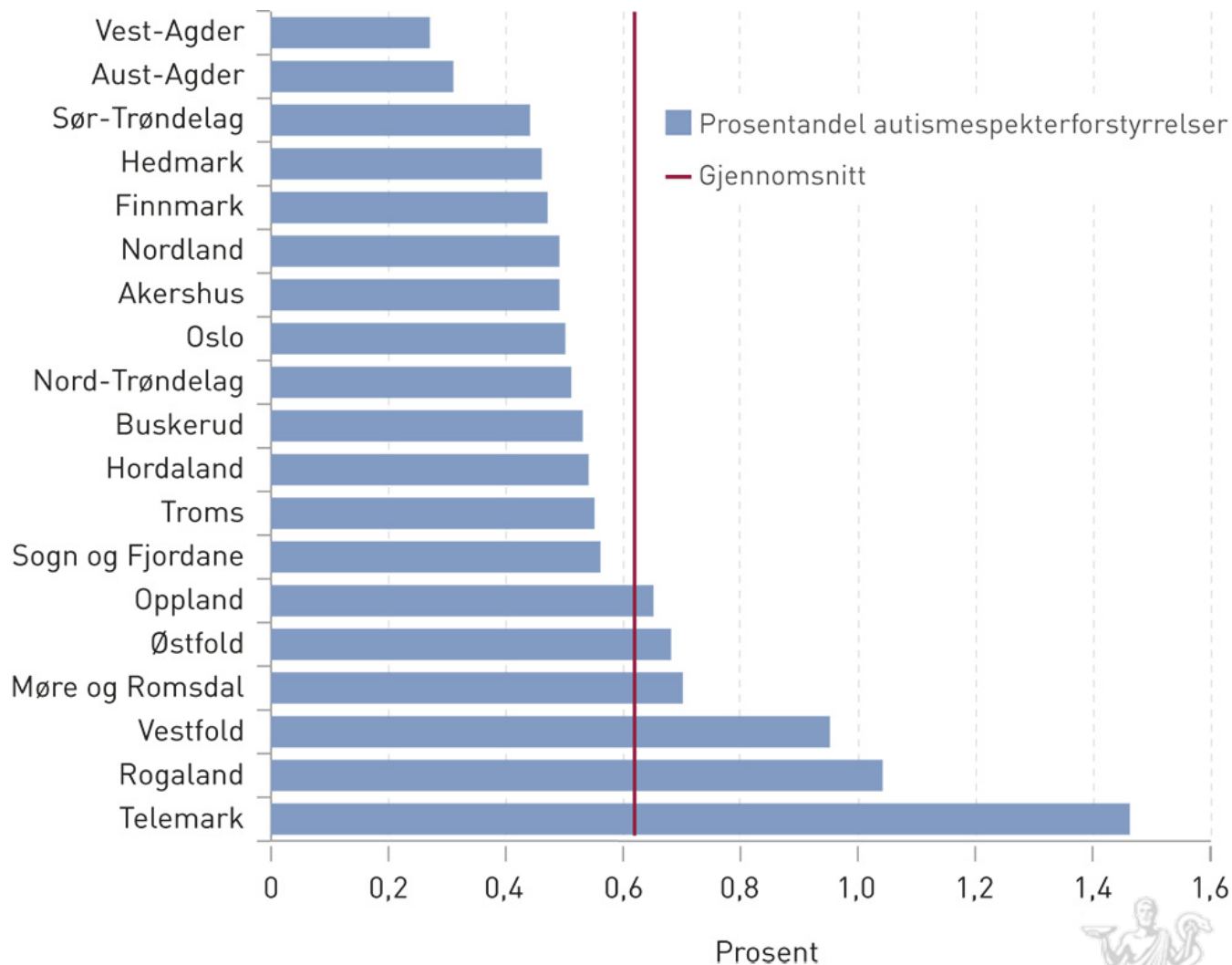
It's time to listen.
AutismSpeaks.org

* CDC prevalence estimates are for 4 years prior to the report date (e.g. 2014 figures are from 2010)

UNIVERSITET
DAVI-NOROGGA

Figur 1 Fylkesvis forekomst av autismespekterforstyrrelse i 2008–11 hos barn i alderen 6–12 år (autismespekterforstyrrelse registrert som hoved- eller tilleggstilstand én eller flere ganger i løpet av perioden)

Psykisk utviklingshemning (PU)

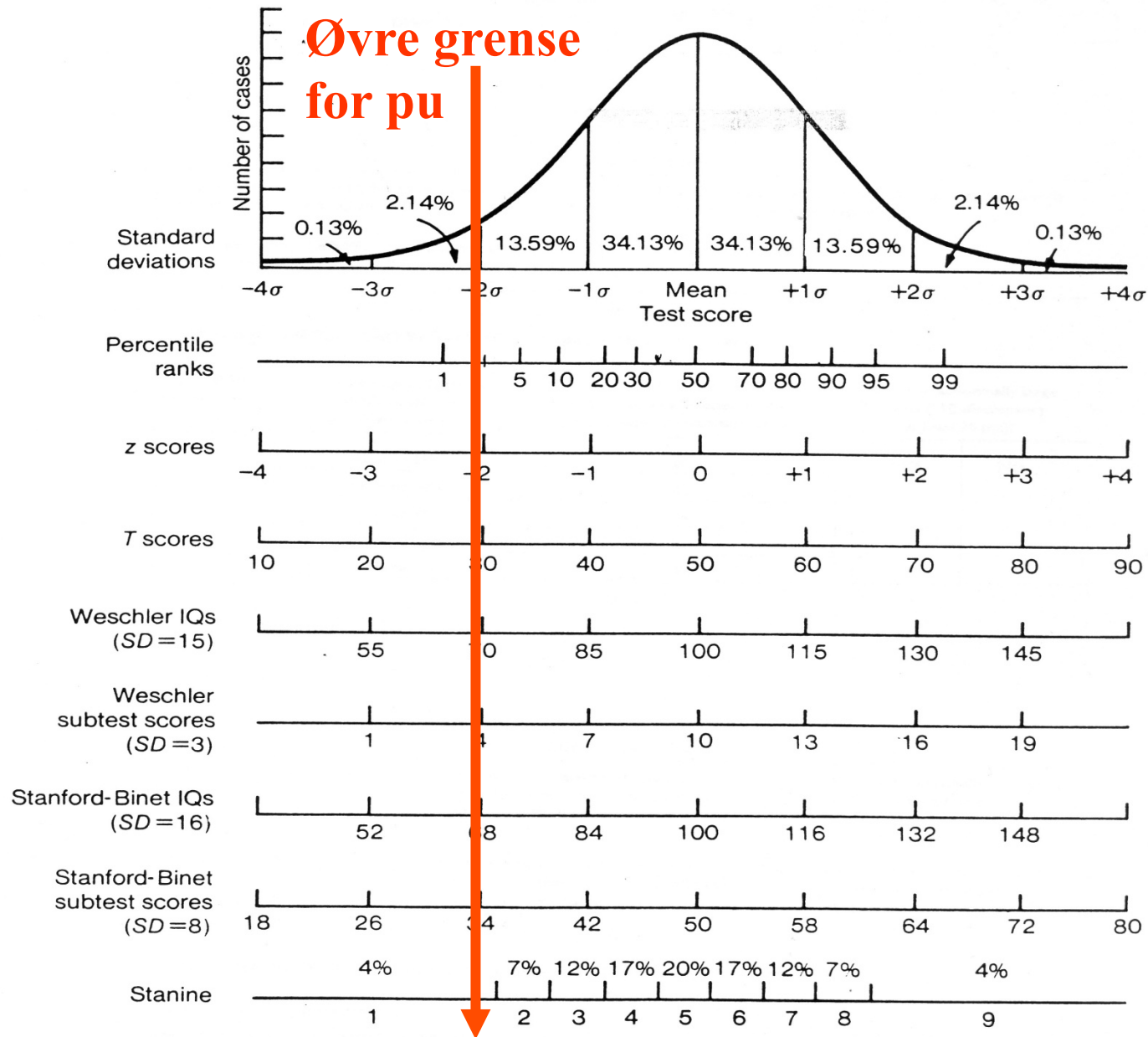
- Kognitiv test og adaptiv fungering
- Mellom 65 og 85 % (3/4) av personer med autisme ► diagnosen psykisk utviklingshemning.
- Jenter med autisme ► større tendens til diagnosen alvorlig pu.

Gradering av psykisk utviklingshemning (PU)

- Lett PU: IQ 50 - 70 (mentalt 9-12 år)
- Moderat PU: IQ 35 - 49 (mentalt 6-9 år)
- Alvorlig PU: IQ 20 - 34 (mentalt 3-6 år)
- Dyp PU: IQ under 20 (mentalt 0-3 år)

Øvre grense for pu

ADHD – hyperkinetisk forstyrrelse

1. Impulsivitet
  2. Hyperaktivitet
  3. Problemer med vedvarende oppmerksomhet
- Ofte med en samtidig atferdsforstyrrelse
  - Gjerne sammen med autisme

ADHD

- Vanskene ses gjerne **ikke** i situasjoner som er nye, høyt strukturerte, hvor det gis 1:1-oppmerksomhet, hvor barnet holder på med noe morsomt eller mottar hyppig forsterkning for passende atferd
- Vanskene **forverrer seg** i situasjoner som er ustrukturerte, kjedelige, hvor barnet mottar lite oppfølging og hvor det må løse oppgaver hvor det kreves vedvarende oppmerksomhet eller mentale anstrengelser

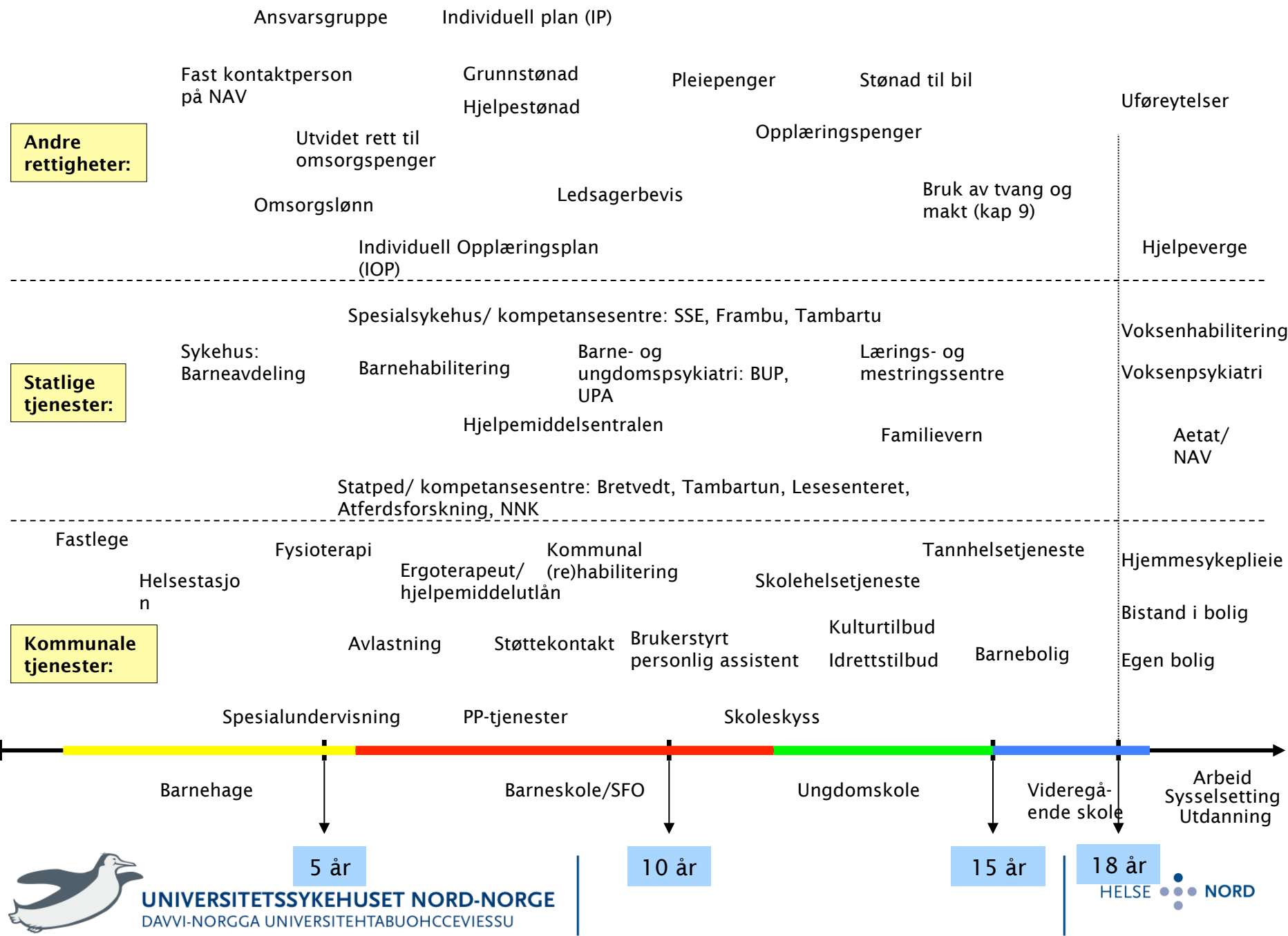

Samarbeid og organisering

UNIVERSITETSSYKEHUSET NORD-NORGE
DAVVI-NORGGA UNIVERSITEHTABUOHCCVISSU

HELSE NORD

Andre rettigheter:

Statlige tjenester:

Kommunale tjenester:

Individuell plan

Alle som har behov for langvarige og koordinerte helse- og omsorgstjenester, har rett til å få utarbeidet en individuell plan. Planen skal bare utarbeides dersom personen selv ønsker det.

Verktøy og metode for samarbeid mellom tjenestemottaker og tjenesteyter og mellom tjenesteytere

Henvisning spesialisthelsetjenester

- Fastlege henviser
- Unntak kap 9 i helse og omsorgstjenesteloven

Henvisningskjema til barnehabilitering		FYLLES UT AV HABILITERINGSTJENESTEN	
		Saknummer	Henvist for?
		<input type="text"/>	Ja ☐ Nei ☐
		Henvingsår/ Lapenummer	Saksansvarlig
		Mottatt dato	<input type="text"/>
		Dato	Kr
		Vedtatt dato	Postjournal nr.
		Dato	Kr
<small>Vennligst fyll ut <u>passende</u> feltet så nøyaktig som mulig. Urtfendte opplysninger kan legges ved. Kontakt habiliteringstjenesten ved eventuelle uløstheter. Henviser er ansvarlig for å innhente nødvendig samtykke fra de henvisningen angår. Skjemaet er unntatt offentlighet etter Offl § 8-1. (04.05.2009)</small>			
Gjelder søknaden en klientsak: Ja ☐ Nei ☐ (hvis "Nei", fyll bare ut pkt. 3, 4 og aktuelle deler av pkt 7)			
1: PERSONEN SOM HENVISES			
Fornavn	Jente ☐	Født dato	Personnummer
Efternavn	Gutt ☐	Kommune	Distric
Adresse	Poststed	Telefon	
Nasjonalitet	Behov for tolk: Ja ☐ Nei ☐	Evt hvilket språk <input type="text"/>	
2: FAMILIE- OG OMSORGSSITUASJON			
Bostituasjon	Hvem har foreldreansvar? ☐		
Hos begge foreldrene ☐	Egen bolig ☐	Mor ☐	Andre, hvem: <input type="text"/>
Hos en av foreldrene ☐	Annst: <input type="text"/>	Far ☐	
Fosterhjem ☐		Begge ☐	
Foreldre/forecatt (1)			
Navn <input type="text"/>		Mor ☐	Fostermor ☐
Adresse <input type="text"/>		Far ☐	Fosterfar ☐
Poststed <input type="text"/>		Annst: <input type="text"/>	
Telefon privat <input type="text"/>		Telefon jobb <input type="text"/>	
Foreldre/forecatt (2)			
Navn <input type="text"/>		Mor ☐	Fostermor ☐
Adresse <input type="text"/>		Far ☐	Fosterfar ☐
Poststed <input type="text"/>		Annst: <input type="text"/>	
Telefon privat <input type="text"/>		Telefon jobb <input type="text"/>	
Søkeren			
Navn og alder <input type="text"/>			
3: ÅRSÅK TIL HENVISNING			
Beskriv alvorl problematik og årsak til henvisning <input type="text"/>			

- Habiliteringstjenester
  - mennesker med medfødte eller ervervede funksjonshemninger

Mistanke om, eller påvist utviklingsforstyrrelse/forsinkelse av kognitive funksjoner

Mistanke om, eller påvist omfattende motorisk utviklingsforsinkelse/forstyrrelse

Mistanke om gjennomgripende utviklingsforstyrrelse

~~Ervervet hjerneskade~~

~~Mistanke om progredierende sykdom i hjerne, nervesystem eller muskulatur~~

~~Mistanke om eller påvist syndrom som påvirker funksjon og utvikling~~

~~Omfattende kommunikasjons- og språkvansker i målgruppen~~

~~Omfattende vansker knyttet til pubertet, seksualitet og identitet i målgruppen~~

~~Omfattende atferdsvansker i målgruppen~~

~~ADHD som komorbid tilstand i målgruppen~~

~~Omfattende og sammensatte spise/ernæringsvansker i målgruppen~~

Hva er habilitering?

Definisjon:

*Habilitering er tidsavgrensede, planlagte prosesser med klare mål og virkemidler, hvor flere aktører samarbeider om å gi nødvendig bistand til brukerens egen innsats for å oppnå best mulig funksjons- og mestringsevne, selvstendighet og deltakelse sosialt og i samfunnet.
(Helse- og omsorgsdepartementet, 2006)*

Planlagt og tidsavgrenset bistand

Klare mål og virkemidler

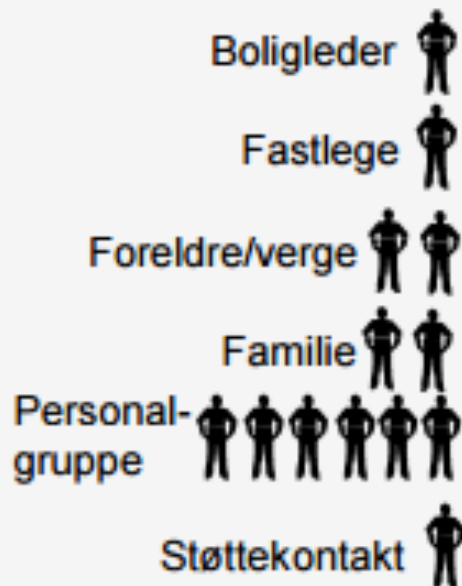
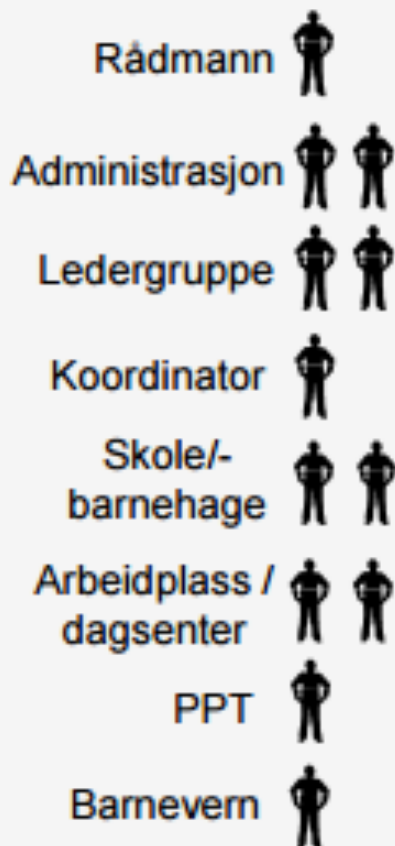
Flere aktører samarbeider

Brukers egen innsats og mestring

Tverrfaglig bistand fra mange aktører

Kommune

Bruker

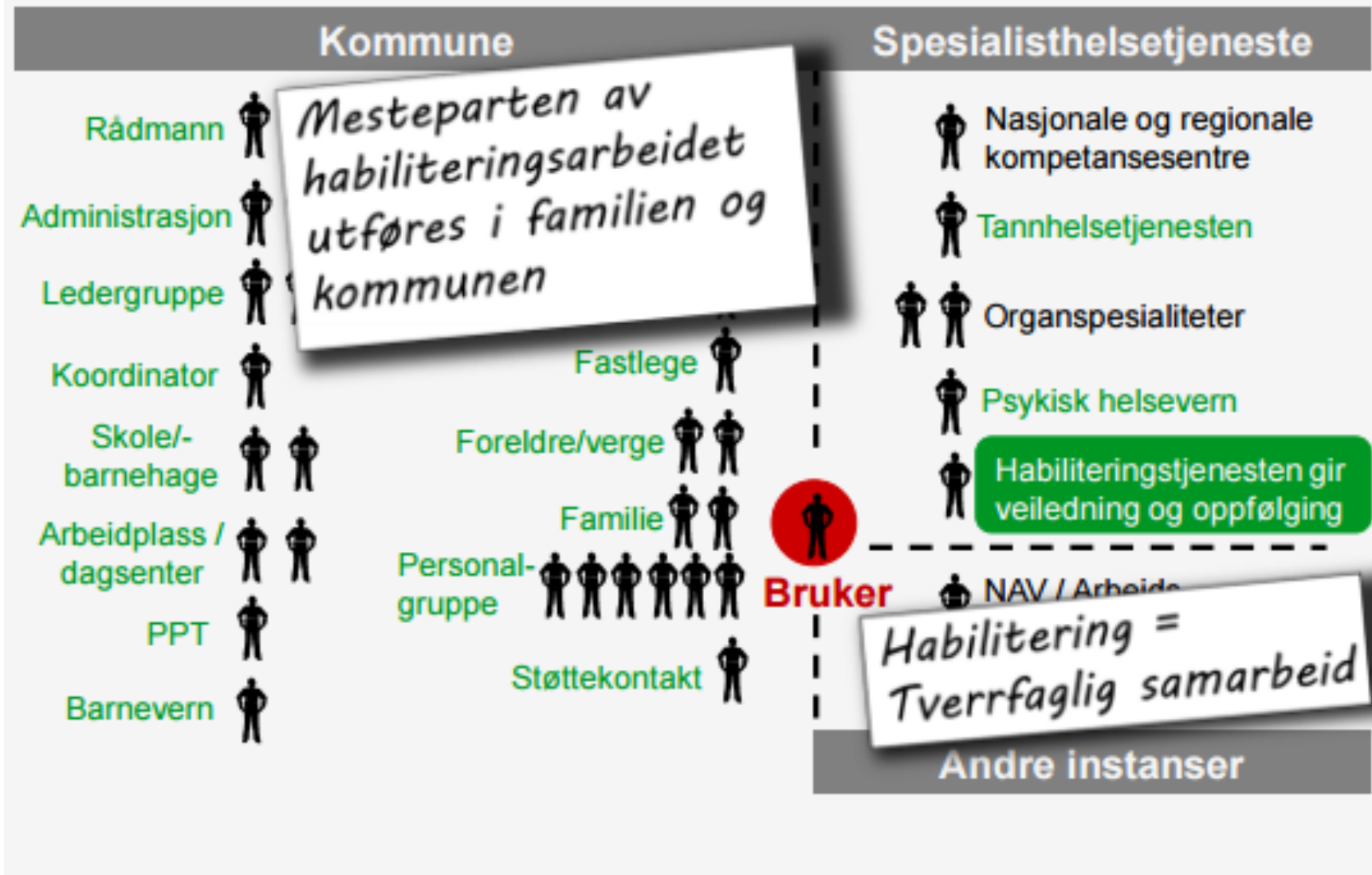
Spesialisthelsetjeneste

Andre instanser

Tverrfaglig bistand fra mange aktører

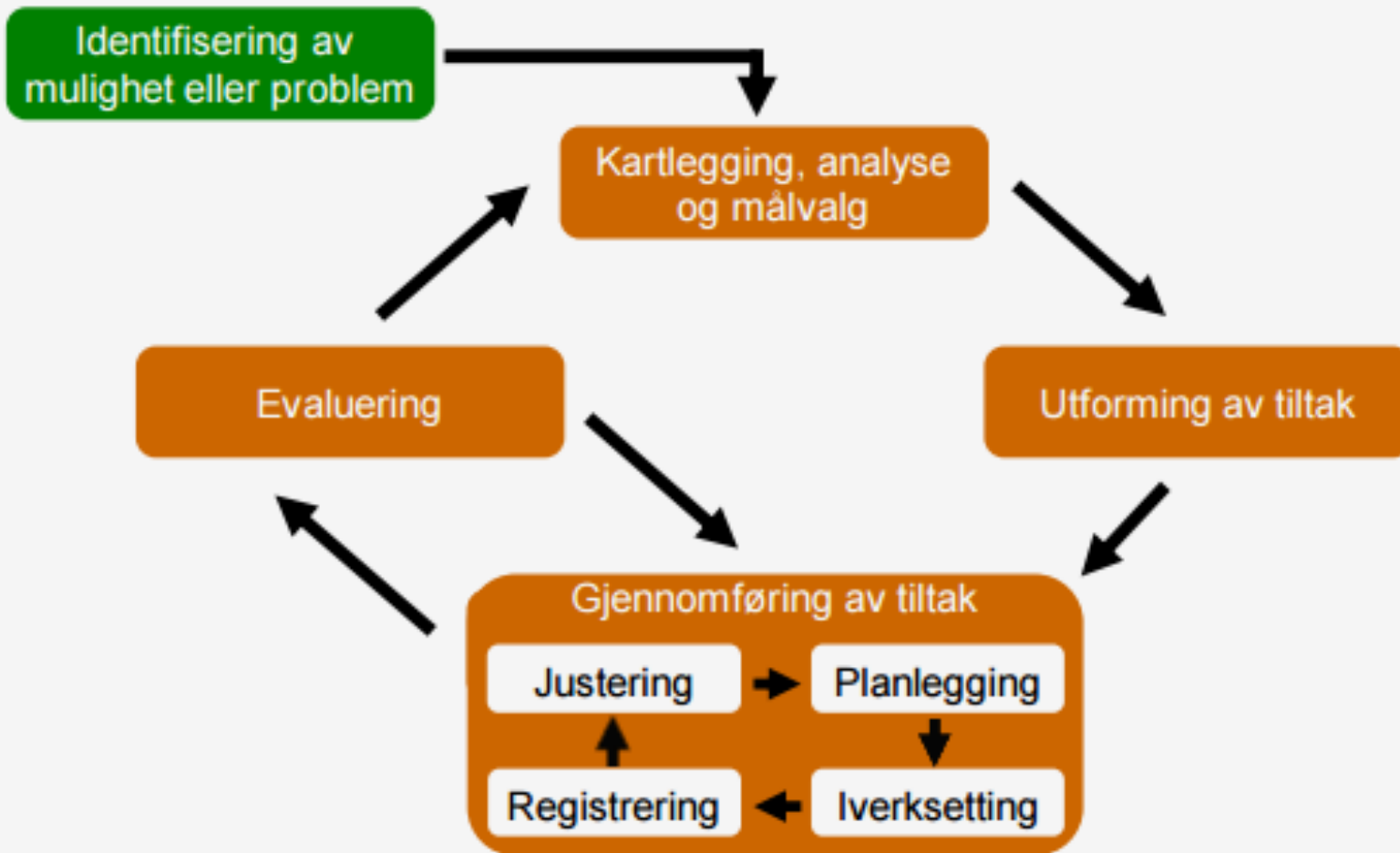

Koordinering

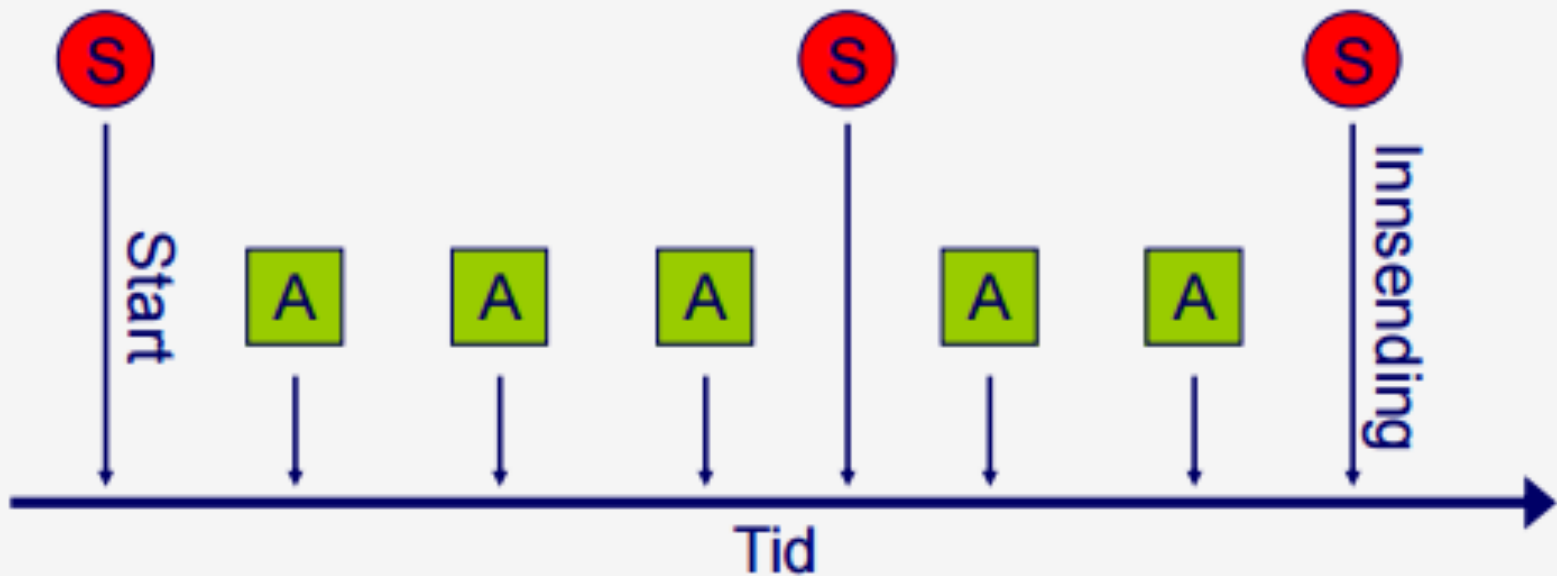
- Teamorganisering (alle aktuelle nærpersoner)
- Jevnlige møtepunkter for teamet
- Samarbeid mellom voksne bla. felles miljøregler

Systematisk miljøarbeid over tid

Eksempel: Organisering

Styringsgruppe = **S**

Arbeidsgruppe = **A**

Effektive tiltak har:

(Todd, Horner, Sugai & Sprague 2002)

- fokus på arena/miljø som en helhetlig system
- felles forståelse av forventet atferd/regler og håndtering av disse (forebygging)
- fokus på positiv forsterkning og positiv involvering (forebygging)

Godt livsmiljø (IS/2015)

- Nære og stabile mellommenneskelige relasjoner
- Mulighet for stimulering, utvikling og læring
- Stabilitet og forutsigbarhet som igjen gir trygghet
- Rett til selvbestemmelse og å treffe egne valg

Den fundamentale attribusjonsfeil (McClellan mfl 1999)

- Den faktoren som har størst innvirkning på personalets anvendelse av aversive teknikker er personalets oppfatning av om barnet kan holdes ansvarlig for sine handlinger
- Observatøren av utfordrende atferd har en tendens til å undervurdere betydningen av økologiske faktorer og situasjonsavhengige betingelser og å overvurdere betydningen av humørmessige faktorer, bevisst osv.
- Aversive teknikker anvendes derfor vanligvis etter at skylden er blitt tilskrevet barnet.

Opplæringstiltak

- Statens helsetilsyns utredningsserie 5-2000:
  - s. 31: *”Funksjonsnivå i voksen alder og omfanget av atferdsavvikene påvirkes i stor grad av hva man har lyktes å oppnå gjennom systematisk opplæring og trening i barne- og ungdomsårene ”*
- Legge spesiell vekt på språk, kommunikasjon og sosial samhandling
- Bred enighet om at det er viktig å fokusere på opplæring av kommunikative ferdigheter for at barnet skal kunne uttrykke sine ønsker og behov

